

Удод М. В.,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри фундаментальних і приватно-правових
дисциплін Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

Рігоц О. І.,
*здобувачка вищої освіти СВО магістра
факультету права, публічного управління та адміністрування
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського*

ОБМЕЖЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ НА СВОБОДУ ПЕРЕСУВАННЯ І ВІЛЬНОГО ВИБОРУ МІСЦЯ ПРОЖИВАННЯ ПІД ЧАС ВОЄННОГО ТА НАДЗВИЧАЙНОГО СТАНІВ

З прийняттям Конституції України наша держава обрала напрям на утвердження та забезпечення прав і свобод людини. Доказом цього є закріплення у ст. 3 Конституції України, що людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Вагоме місце у переліку основоположних прав людини є права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. Проте дані права перебувають у постійному динамічному русі у зв'язку з стрімким розвитком суспільного життя.

Зважаючи на такі суспільно-політичні події, що відбуваються в Україні протягом останніх років, як анексія Автономної Республіки Крим, тимчасова окупація Донецької та Луганської областей та повномасштабне російське вторгнення в Україну, можна зіткнутися з недосконалістю нормативно-правового регулювання, порушення та обмеження прав на свободу пересування та вільний вибір місця проживання. А отже, як наслідок, і з неефективністю механізму реалізації, дотримання і захисту вказаних прав.

Права на свободу пересування та вільний вибір місця проживання закріплені у ст. 33 Конституції України: кожному, хто на законних підставах перебуває на території України, гарантується свобода пересування, вільний вибір місця проживання, право вільно залишати територію України, за винятком обмежень, які встановлюються законом [1]. Аналізуючи дану норму Основного

закону, можемо зробити такі висновки: по-перше, реалізація права на свободу пересування і вільний вибір місця проживання здійснюється такими правомочностями: право на в'їзд та виїзд з території країни, на якій особа перебуває, право вільного пересування у межах цієї території, право на вільний вибір місця проживання; по-друге, вказані свободи належать усім, хто на законних підставах перебуває на території України (громадянам, іноземцям, апатридам); по-третє, зазначені права можуть бути обмежені законом, а отже – не є абсолютними.

Актуальною наразі є така підстава обмеження права на свободу пересування і вільного вибору місця проживання, як введення воєнного чи надзвичайного стану. В Україні або в окремих її місцевостях, де введено воєнний стан, військове командування разом із військовими адміністраціями (у разі їх утворення) можуть самостійно або із залученням органів виконавчої влади, Ради міністрів Автономної Республіки Крим, органів місцевого самоврядування запроваджувати та здійснювати заходи з тимчасового обмеження конституційних прав і свобод людини і громадянина, зокрема особливий режим в'їзду і виїзду, обмежувати свободу пересування громадян, іноземців та осіб без громадянства, а також рух транспортних засобів. Одним із таких заходів може бути встановлення блокпосту, тобто посиленого контрольного-пропускного пункту, який за рішенням військового командування тимчасово встановлюється на вході/виході (в'їзді/виїзді) на територію/з території, де введено воєнний стан і встановлено особливий режим (за винятком державного кордону), на якому облаштовуються місця для перевірки осіб, транспортних засобів, багажу та вантажів, позиції вогневих засобів та бойової техніки, місця для відпочинку та забезпечення життєдіяльності особового складу, який виконує завдання на такому пункті, до складу якого можуть входити службові особи військових формувань та правоохоронних органів, які відповідно до закону залучені до здійснення заходів правового режиму воєнного стану [2]. На території, де встановлено особливий режим (воєнний стан), патрулям у встановленому законодавством порядку надано право: перевіряти в осіб документи, що посвідчують особу, підтверджують громадянство України чи

спеціальний статус особи, та перепустки, а в разі їх відсутності – затримувати відповідних осіб та доставляти до органів або підрозділів Національної поліції для встановлення особи; у разі потреби проводити огляд речей, транспортних засобів, багажу та вантажів, які перевозяться зазначеними особами, а також тимчасово обмежувати або забороняти на вулицях та дорогах, окремих ділянках місцевості та в інших громадських місцях перебування або пересування осіб, рух транспортних засобів, зокрема транспортних засобів іноземних, консульських установ чи представництв міжнародних організацій; виводити осіб з окремих ділянок місцевості та об'єктів, евакуювати транспортні засоби.

Аналіз вітчизняної судової практики свідчить про недосконалість нормативного регулювання обмежень права на свободу пересування під час воєнного чи надзвичайного стану. Ні Кримінальний кодекс України, ні Кодекс України про адміністративні правопорушення не мають прямої кримінальної чи адміністративної відповідальності за порушення комендантської години. У результаті поліцейські складають на порушників комендантської години протоколи за ст. 185 КУпАП (злісна непокора законному, розпорядженню або вимозі поліцейського, члена громадського формування з охорони громадського порядку та державного кордону, військовослужбовця), а суди закривають провадження, звільняючи правопорушника від адміністративної відповідальності та обмежуються усним зауваженням [3].

Ст. 64 Конституції України наголошує на обов'язковості зазначення строку введення надзвичайного чи воєнного стану. Ст. 7 Закону України «Про правовий режим надзвичайного стану» визначає, що надзвичайний стан в Україні може бути введено на строк не більш як 30 діб і не більш як 60 діб в окремих її місцевостях. У разі необхідності надзвичайний стан може бути продовжений Президентом України, але не більш як на 30 діб [4]. На відміну від українського законодавства, практика ЄСПЛ не містить обов'язкової вимоги строковості дії режиму воєнного стану (справи *Brannigan and McBride v. The United Kingdom*, *Marshall v. The United Kingdom*). ЄСПЛ також зробив спеціальне застереження, яке вказує на право держави вжити заходів, які захищатимуть суспільну безпеку від подій, що

настануть у майбутньому. Проте в такому разі ці надзвичайні заходи мають ґрунтуватись на достовірній інформації, якою володіє уряд держави (A. And Others v. The United Kingdom) [5].

У сучасних реаліях важливою проблемою є дотримання прав на свободу пересування та на вільний вибір місця проживання на території анексованої Автономної Республіки Крим і тимчасово окупованих територіях, а також біженців і вимушених переселенців. Такі правозахисні організації, як Регіональний центр прав людини, Українська Гельсінська спілка з прав людини та SHROT у тематичному огляді ситуації з правами людини в умовах окупації в рамках проєкту «Крим без правил», перший випуск якого присвячений свободі пересування і свободі вибору місця проживання, констатували масові порушення цих прав на території Автономної Республіки Крим з наведенням конкретних прикладів та визнали, що всі вони є приводом для звернення до судових органів. Проте чи звернулися особи за захистом своїх прав наразі невідомо [6].

Отже, з огляду на вищесказане, можемо зробити висновок: передбачені законодавством обмеження свободи пересування здійснюються з метою забезпечення безпеки України, охорони громадського порядку, здоров'я, захисту прав і законних інтересів її громадян та інших осіб, які на законних підставах проживають в Україні. Проте в умовах правового режиму воєнного стану наявні ситуації обмеження права людини на свободу пересування, не передбачені положеннями чинного законодавства. Також пропонуємо внести доповнення до Кримінального кодексу та Кодексу України про адміністративні правопорушення статтями, що регулюють порушення комендантської години під час дії воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>.

2. Братель С. Г., Пишна А. Г. Особливості обмеження прав людини на свободу пересування в умовах правового режиму воєнного стану. *Південноукраїнський правничий часопис*. Вип. 1-2'22. С. 239.

3. Постанова Березівського районного суду Одеської області по справі № 473/1109/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/104922029>.

4. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11.12.2003 № 1382-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1382-15#Text>.

5. Кохановська О.В. Проблеми реалізації права на свободу пересування в Україні і практика Європейського суду. *Часопис цивілістики*. Вип. 18. С. 157–163. URL: <http://dspace.onua.edu.ua/bitstream/handle/11300/8370/Chasopys%20157-163.pdf.pdf?sequence=1&isAllowed=y>.

6. Миколаєнко Ю. І. Теоретико-правові засади реалізації прав людини на свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ. 2019. 250 с.

Фурашев В. М.,

*кандидат технічних наук, старший науковий співробітник,
доцент, перший заступник директора
з наукової роботи Державної наукової установи
«Інститут інформації, безпеки і права
Національної академії правових наук України»*

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ПРАВОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ БЕЗПЕКИ

Правові норми складають базу забезпечення інформаційної безпеки і визначають ефективність діяльності держави, суспільства та окремих громадян із захисту національних інтересів України в інформаційній сфері. У склад цієї бази включаються і норми міжнародних договорів України, закони України, акти Президента України, постанови уряду, нормативні акти органів державної влади, які регулюють відносини у даній сфері.